

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально - науковий інститут екології
Кафедра Екологічної безпеки та екологічної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

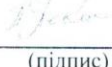
бакалавра

на тему

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІСІ

Виконала: студент 4 курсу, групи ЗДЕ-41
спеціальності : 101 «Екологія»
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Пі Автор / Анна ШАБАЛІН
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник / проф. Алла НЕКОС
(підпис) (ім'я та прізвище)

Рецензент / викл. Владіслав ВОРОНІН
(підпис) (ім'я та прізвище)

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри _____ / проф. Алла НЕКОС
(підпис) (ім'я та прізвище)

Нормоконтроль _____ / ст.лаб.Вікторія КОШЕЛЬКОВСЬКА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Секретар ЕК _____ / доц. Світлана БУРЧЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Міністерство освіти і науки України
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗИНА

Навчально-науковий інститут екології
Кафедра Екологічної безпеки та екологічної освіти
Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) бакалавр
Спеціальність 101 Екологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

/ проф. Алла НЕКОС
підпис ім'я та прізвище

27 січня 2025 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЕКТ)**

Анни ШАБАЛІН
(ім'я та прізвище)

1. Тема роботи Особливості екологічної освіти в дошкільному віці

Керівник роботи доктор географічних наук, професор Алла НЕКОС,
(ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від “___” _____ 2025 року №___

2. Строк подання студентом роботи 01 травня 2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити

1. Дослідити питання екологічної освіти дітей дошкільного віку в Україні та світі
2. Визначити сучасні інноваційні підходи в навчанні дошкільнят
3. Опанувати методи моделювання екологічної освіти дошкільнят
4. Розробити методичні рекомендації для екологічної освіти дітей в дошкільних закладах

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Вивчення питання дошкільної екологічної освіти
2	Соціологічне опитування щодо питань дошкільної екологічної освіти
3	Аналіз проблем дошкільної екологічної освіти
4	Створення методичних розробок для екологічної освіти дітей дошкільного віку

5. Дата видачі завдання 27 січня 2025 року

Студент

підпис

Анна ШАБАЛІН

ім'я і прізвище

Керівник роботи

підпис

проф. Алла НЕКОС

посада, ім'я і прізвище

АНОТАЦІЯ

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Анна ШАБАЛІН

Кваліфікаційна робота «Особливості екологічної освіти в дошкільному віці» містить 63 сторінок, 3 розділи, 1 таблицю, 19 рисунків, 1 додаток та 27 використаних джерел.

Мета роботи: визначити особливості сучасної екологічної просвіти дошкільнят та запропонувати шляхи її практичного втілення.

Актуальність теми. Екологічна освіта попереджає екологічну кризу в майбутньому. Формування екологічної усвідомленості у віці, коли закладаються основи світогляду, сформує екологічні цінності у дитини.

Завдання: Проаналізувати стан вивчення питання дошкільної екологічної освіти. Виконати соціологічне опитування щодо проблем екологічної освіти дітей дошкільного віку. Розробити методичні рекомендації для екологічної освіти дітей дошкільного віку

Методи. Огляд науково- методичної літератури та інтернет джерел щодо питань безперервної екологічної освіти дітей, огляд сучасних комп'ютерних та настільних карточних ігор екологічного спрямування, соціологічне опитування щодо проблем екологічної освіти дітей, лабораторні дослідження рослинної продукції з використанням атомно-абсорбційного спектрофотометра.

Результати. Результати соціологічного опитування батьків дошкільників показали, що 68 % опитаних батьків розповідають дітям про екологічні проблеми. Також 95 % батьків вважають що екологічне виховання дітей дошкільного віку є важливим. З'ясовано, що головним напрямком дошкільної екологічної освіти повинна бути взаємодія дитини з навколишнім природним середовищем. Створено цикл методичних розробок екологічного спрямування для педагогів закладів дошкільної освіти та батьків вихованців.

ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ, ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ДІТЕЙ,
ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ, СОЦІОЛОГІЧНЕ ОПИТУВАННЯ,
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ, ЕКОЛОГІЧНІ ДОСЛІДИ

ABSTRACT

FEATURES OF ENVIRONMENTAL EDUCATION IN PRESCHOOL AGE

Anna SHABALIN

The qualification work "Features of environmental education in preschool age" contains 63 pages, 3 sections, 1 table, 19 figures, 1 appendix, and 27 cited sources.

The aim of the work: to determine the features of modern environmental education for preschoolers and to propose ways for its practical implementation.

Relevance of the topic. Environmental education prevents the ecological crisis in the future. The formation of ecological awareness at the age when the foundations of worldview are laid will shape ecological values in the child.

Tasks: To analyze the state of the study of preschool environmental education. To conduct a sociological survey on the problems of environmental education of preschool children. To develop methodological recommendations for the environmental education of preschool children.

Methods. Review of scientific and methodological literature and Internet sources on the issues of continuous environmental education of children, review of modern computer and board card games of ecological orientation, sociological survey on the problems of environmental education of children, laboratory studies of plant products using an atomic absorption spectrophotometer.

Results. The results of a sociological survey of parents of preschoolers showed that 68% of the surveyed parents talk to their children about environmental problems. Also, 95% of parents believe that environmental education of preschool children is important. It was found that the main direction of preschool environmental education should be the interaction of the child with the surrounding natural environment. A cycle of methodological developments of ecological orientation for educators of preschool institutions and parents of pupils has been created.

**PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION, ENVIRONMENTAL
EDUCATION OF CHILDREN, ENVIRONMENTAL UPBRINGING,
SOCIOLOGICAL SURVEY, METHODOLOGICAL
RECOMMENDATIONS, ENVIRONMENTAL EXPERIMENTS**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 СТАН ВИВЧЕННЯ ПИТАННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ.....	
1.1 Особливості формування екологічного світогляду у дітей.....	9
1.2 Дошкільна екологічна освіта у світовому просторі.....	12
1.3 Екологічна освіта дітей дошкільного віку в Україні.....	14
1.4 Перспективи розвитку екологічної освіти дошкільнят.....	17
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОБЛЕМ ДОШКІЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ	
2.1 Методи огляду інформаційних джерел.....	19
2.2 Соціологічні методи.....	21
2.3 Методи моделювання екологічної освіти дошкільнят	22
2.4 Лабораторні методи.....	24
РОЗДІЛ 3 ПРАКТИКА МЕТОДИЧНИХ РОЗРОБОК ДЛЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
3.1 Психологія формування особистості дитини	25
3.2 Інноваційні підходи в навчанні дошкільнят	26
3.3 Результати соціологічного опитування.....	32
3.4 Методичні розробки для екологічної освіти дітей дошкільного віку...39	
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60

ВСТУП

На сьогодні проблеми забруднення атмосфери, глобальне потепління, зменшення біорізноманіття, вирубки лісів, нестача чистої води та плодючих ґрунтів є у всіх на слуху - від населення різних країн до керівників держав. Лікарі все частіше пояснюють, що незадовільна якість навколишнього середовища стає причиною багатьох хвороб. Дійсно, нажаль, людство знижує якість життя, маючи шкідливий для довкілля світогляд.

Світова екологічна криза, яка стала дійсністю, потребує нового екологічно свідомого покоління. Ліквідація негативних наслідків антропогенного впливу на навколишнє середовище не гарантує попередження екологічних проблем у майбутньому. Одним з ключових компонентів **сталого розвитку** є Концепція безперервної екологічної освіти. В програмних документах найвизначнішого міжнародного форуму 20-го сторіччя в Ріо-де-Жанейро (1992), присвяченого навколишньому середовищу і сталому розвитку, екологічне виховання і підготовка висококваліфікованих фахівців названі одними з найефективніших заходів для переходу до сталого розвитку. Екологічна просвіта має широку популярність у всьому світі і позитивно впливає на розвиток суспільства в цілому.

Рішення наведених проблем полягає у вихованні нового екологічно компетентного покоління. Тож, екологічне виховання дітей сьогодні зумовлено дійсними потребами суспільства, соціальним запитом. Найважливішим етапом у становленні екологічного світогляду людини є дошкільний вік, бо в цей період закладаються базові знання про навколишнє середовище. Екологічна свідомість, сформована в дитинстві, стане фундаментом для екологічних цінностей у майбутньому.

Мета роботи: визначити особливості сучасної екологічної просвіти дошкільнят та запропонувати шляхи її практичного втілення.

Об'єкт дослідження : дошкільна екологічна освіта.

Предмет дослідження : особливості організації екологічної освіти дітей.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- Опанувати літературні джерела щодо стану вивчення питання екологічної освіти у дошкільних навчальних закладах
- Проаналізувати законодавчу базу з питань екологічної освіти
- Визначити наявність та якість різноманітного методичного матеріалу щодо екологічної освіти дошкільнят
- Виконати соціологічне опитування щодо екологічної освіти дошкільнят в Україні
- Розробити та запропонувати для використання методичні матеріали для оптимізації екологічної освіти дітей дошкільного віку.

Робота написана за матеріалами наукової, науково-популярної, методичної літератури, довідкових видань, сучасних Інтернет-ресурсів, аналізу результатів соціологічних опитувань та особистих досліджень автора.

РОЗДІЛ 1 СТАН ВИВЧЕННЯ ПИТАННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

1.1 Особливості формування екологічного світогляду у дітей

Вчені, які досліджують формування особистості, стверджують, що початок формування екологічного світогляду цілком доречний в дошкільному віці, коли у процесі освітньо-виховної діяльності закладаються основи світорозуміння, екологічної свідомості і практичної взаємодії з природою. «Екологічна освіта - це сукупність наступних компонентів: екологічні знання – екологічне мислення – екологічний світогляд – екологічна етика – екологічна культура» [1].

Екологічна освіта - це процес виховання населення Землі в усвідомленні та турботі про все довкілля і взаємопов'язаних питань; таким, що має знання, навички, мотивацію і обов'язок окремо та спільно працювати над вирішенням поточних проблем та запобіганням появі нових (ЮНЕСКО, 1978).

Екологічна освіта необхідна, щоб дати змогу дитині пізнати, що відбувається у природі та сформувати об'єктивне екологічне уявлення про взаємозв'язок у системі «природа– людина – суспільство». Педагоги надають велике значення емоційно-естетичному сприйняттю природи, розвитку естетичних, інтелектуальних, гуманістичних почуттів та етичних норм ставлення до природи.

Сімейно-родинне виховання, так звана «Материнська школа» є основою формування екологічного мислення. Як відомо, знання з екології ще не гарантують екологічної поведінки, для цього треба прищеплювати екологічні цінності, а також дати систему умінь, навичок і стратегії взаємодії з природою. Екологічна поведінка дитини неодмінно залежать від загальних культурних надбань і традицій батьків, їх екологічної свідомості.

Знання щодо екологічної поведінки потрібно відтворювати за будь-якої діяльності дитини, таким чином екологізувати усі сфери життя. Екологічна

свідомість дитини залежить як від викладання в закладах дошкільної освіти, так і від домашнього виховання, тому важливо також екологічні звички розвивати в батьків. Це і стає базовою концепцією безперервної екологічної освіти. Екологічну освіту важливо популізувати та потрібно впроваджувати від дошкільного етапу і до глибокої зрілості. Саме екологічна освіченість населення є ключовим та пріоритетним напрямком на шляху до сталого розвитку. Навчання має бути постійним, доцільним і відповідати віковим здібностям дитини. Так це питання розглянуто в Концепції безперервної екологічної освіти (Концепція безперервної екологічної освіти в Україні була затверджена Колегією МОН України 20 грудня 2001 року.) [2].

Відповідно до базового компоненту дошкільної освіти до кінця дошкільного віку у дитини має бути сформований природодоцільний світогляд, в основі якого – усвідомлення дитиною себе як частки природи, відчуття відповідальності за те, що відбувається навколо неї та внаслідок її дій у довкіллі[3].

Розвиток емпатії через наочний практичний досвід взаємодії дітей молодшого дошкільного віку з природою допоможе їм стати відповідальними та дбайливими. Старші ж дошкільнята легше засвоюють знання через ігри, тож навчальна програма дошкільнят має містити розроблені екологічні ігри, таким чином процес навчання стане цікавим дітям та більш ефективним. В дошкільному віці відбувається інтеграція дитини у суспільство та культуру, що забезпечує фундамент для розвитку екологічної особистості, поступово формується цілісний образ довкілля як основа духовного зв'язку зі світом природи [4].

Оскільки оптимальним для початку екологічної освіти є дошкільний вік, час коли в дитини формується світогляд, формування знань та навичок щодо екологічної поведінки є важливим завданням батьків та педагогів закладів дошкільної освіти. Постійна екологізація усіх сфер життя, усвідомлення себе як частини природи та відповідальність за свої дії – ось

основні умови інтеграції дитини в суспільство на шляху до сталого розвитку. Важливість екологічної освіти підкреслюється в державних документах.

1.2 Дошкільна екологічна освіта у світовому просторі

Вирішення екологічних проблем сьогодення та подальша еволюція людства разом з біосферою можливе лише через екологічну поведінку кожної окремої особистості, незалежно від надзвичайного різноманіття культур і народів, традицій та форм життя. Про це говориться в Хартії Землі, що всі є єдиною громадою на Землі і є відповідальними один перед одним, перед всім життям на Землі та перед майбутніми поколіннями. «Охорона життєздатності, розмаїття та краси Землі є священним обов'язком кожного» [5].

Екологічне виховання і інформування населення, підготовка висококваліфікованих фахівців названі в програмних документах найвизначнішого міжнародного форуму 20-го сторіччя в Ріо-де-Жанейро (1992), присвяченого навколишньому середовищу і сталому розвитку, є одним з найважливіших і необхідних засобів здійснення переходу до гармонійного розвитку всіх країн світу [6].

Аналіз літературних джерел показав що більшість розвинених країн визнали велику значимість екологічного виховання для досягнення мети сталого розвитку. Досвід впровадження екологічної освіти як базового компонента показує дієвість створеного плану виходу з екологічної кризи та перехід до сталого розвитку. Це добре простежується на прикладі Японії, яка мала швидкий економічний розвиток після Другої світової війни, що призвів до серйозного забруднення повітря, води та ґрунту. Японія, яка ще в 60 роках минулого століття займала одне з перших місць у світі щодо забруднення навколишнього середовища, сьогодні світовий лідер в галузі екологічних технологій та сталого розвитку. На сьогодні у Японії та Західній Європі систематичне екологічне виховання починається вже з 3 років, з 5 років у Фінляндії, у початкових школах в Англії, Швеції, Данії [7].

Швеція має понад 70 років досвіду екологічної освіти дітей. Це країна лідер з якості навколишнього середовища, де діти активно взаємодіють з природою — відвідують парки, беруть участь у посадці дерев і вивчають процеси, що відбуваються в екосистемах. У програмі дитячих садків Швеції значну увагу приділяють розвитку відповідальності за навколишнє середовище. Так у Швеції двічі на тиждень виходить передача для дітей „Jätteiden tuotannon matkaан" (Подорож від виробництва до відходів), яка формує правила поведінки, спрямовані на дбайливе ставлення до природи. Крім того, в Швеції активно використовують методики, які стимулюють дітей до самостійного мислення, спостережень і досліджень навколишнього світу. Екологічна освіта дошкільнят в Швеції стала відомою своєю методикою «лісових шкіл», що зосереджується на навчанні дітей через дослідження природи та активну гру на свіжому повітрі. Засновником цієї методики, яку ще називають «школою Муле» вважається Госта Фрохм (1950 рр) [8].

У 2005 р. британські вчені Л. О'Браєн та Р. Мюррей провели та опублікували дослідження "Such Enthusiasm – a joy to see" ("Такий ентузіазм – радість бачити"), яке оцінювало лісові школи в Англії, яке довело, що виховання у Лісовій школі позитивно впливає на дошкільнят, розвиває їх самостійність, соціальні навички, мову та спілкування, мотивацію та концентрацію уваги, забезпечує фізичний розвиток, засвоєння академічних та практичних навичок [9].

Сьогодні методика «Лісових шкіл» широко використовується в багатьох країнах світу. В США на території країни ефективно діють та успішно розвиваються понад 250 природничих закладів дошкільної освіти та лісових дитячих садків [10].

Екологічна дошкільна освіта в Японії концентрується на практичному досвіді взаємодії з природою, в дитячих садках часто є невеликі сади, де діти вчаться вирощувати рослини та доглядати за ними, діти активно беруть участь в екологічних проєктах з прибирання території та утилізації відходів. Традиційні японські вчення *синто*, *буддизм*, *дзен-буддизм*, *даосизм* та

конфуціанство виховують божественне ставлення до природи, прагнення жити в гармонії з природою, усвідомлення необхідності збереження природи, повагу до усіх форм життя в навколишньому середовищі. У дошкільних навчальних закладах країни практикують заняття, що включають вивчення екології через практичні спостереження за природою, такі як спостереження за рослинами і тваринами. Діти вчаться, як важливо економно використовувати ресурси і берегти природу для майбутніх поколінь. У 1990 р. в Японії було створено Інститут екологічної освіти, який повинен розробляти методики, накопичувати та узагальнювати досвід, випускати книги та навчальні посібники з екології.

У дитячих садках і школах Німеччини створюють «зелене середовище», де дошкільнята й учні молодших класів, виявляючи художній смак та враховуючи умови існування кімнатних рослин, створюють з них «екологічний оазис». Дошкільна екологічна освіта також реалізується в центрах природи шляхом створення зеленої інфраструктури, майданчиків для спостереження за природою.

А у Римі ще в 1907 р. відкрився перший "Дім дитини", дитячий садочок, видатного педагога-гуманіста ХХ століття Марії Монтессорі, яка розробила унікальні дидактичні матеріали, що сприяли розвитку сенсорних, моторних та когнітивних навичок дітей та запропонувала принципово новий підхід до виховання та навчання дітей. Відмовившись від традиційних методів навчання, зосередившись на спостереженні за дітьми та наданні їм можливості самостійно досліджувати світ, Монтессорі створила спеціально підготовлене середовище, де діти могли вільно вибирати діяльність, яка їх цікавила, а також працювати в індивідуальному темпі та повторювали вправи стільки разів, скільки їм потрібно. Свобода, яку дитина повинна отримати для свого розвитку, - це не свавілля в її діях, а свідома дисципліна, „дисципліна в свободі” (М.Монтессорі) [11].

Відомий чеський педагог Я. А. Коменський ще у ХVІ ст. бачив у природі джерело знань, засіб для розвитку розуму, почуттів і волі. Він

розглядав людину як частину природи та розробив принцип природовідповідності у вихованні, який передбачає, що процес навчання повинен відповідати природним законам розвитку людини. В своїй роботі «Материнська школа» (1630р.), присвяченій дошкільному вихованню дітей в сім'ї, педагог наголосив важливість ролі матері в екологічному вихованні дитини. Можливість і успішність формування початкових екологічних уявлень у дітей дошкільного віку ще здавна доведено чисельними педагогічними дослідженнями (Я.Коменський, Й.Песталоцці, Д.Локк, Ж.Руссо, С.Русова, Л.Міщик, С.Ніколаєва, З.Плохій, Н.Поддьяков, Н.Рижова, П.Саморукова, О.Терентьєва, І.Хайдурова та ін.) та психологічними (Л.Венгер, Л.Виготський, В.Давидов, О.Запорожець, В.Мухіна М.Поддьяков, С.Рубінштейн). Також доведено, що система знань дітей дошкільного віку може існувати у формі уявлень, а не конкретних понять.

Різноманітні підходи до впровадження екологічної освіти в дошкільних закладах розвинених країн, зокрема Японії, Швеції, Англії, США та Німеччини засвідчує прогрес у дошкільній освіті, адже системна та послідовна екологічна освіта з раннього віку є необхідною умовою для формування екологічної свідомості, відповідальної поведінки та сталого майбутнього. Звісно екологічна освіта дошкільнят у світовому просторі спирається на ментальність та культуру країни. Головним напрямком дошкільної екологічної освіти в закордонному досвіді є практична взаємодія з навколишнім природним середовищем, завдяки якій формується екологічний світогляд з усвідомленням себе як частини природи. Сучасні дослідження також підтверджують позитивний вплив навчання на природі на різні аспекти розвитку дошкільнят.

1.3 Екологічна освіта дітей дошкільного віку в Україні

Систематична реалізація екологічної освіти у Україні почалася у 60-х роках ХХ ст., а у 80-х роках сформувалася система безперервної екологічної освіти. У цей період в Україні, як і в усьому світі, почало зростати

усвідомлення екологічних проблем. Важливим фактором, що підкреслив необхідність підвищення екологічної свідомості суспільства, стала Чорнобильська катастрофа 1986 року. У ті часи активно створювалися екологічні гуртки, громадські організації та навчальні центри. Українські науковці Г. В. Беленька, А. М. Галієва, Н. М. Горопаха, Н. В. Лисенко, З. П. Плохій, В.Ю. Некос та інші. вивчали питання екологічної освіти та проблеми екологічного виховання. О.Запорожець вважав можливим формування уявлень шляхом екологічного виховання, що можуть стати ядром системи знань про екологічне суспільство. Сучасними дослідниками (Н.Горопаха, Н.Лисенко, С.Ніколаєва, З.Плохій, Н.Рижова) визначено зміст і структуру екологічних уявлень для дошкільників.

Сьогодні екологічне виховання у дошкільних закладах України має здебільшого ініціативний характер. Попри те що законодавством України передбачена програма безперервної екологічної освіти, починаючи від дошкільного віку до глибокої старості. Концепція екологічної освіти України визначає зміст, завдання, структуру екологічної освіти в Україні.

Закон України «Про дошкільну освіту» одним із завдань дошкільної освіти визначає «виховання морально-етичного ставлення до навколишнього світу, явищ живої і неживої природи» [12].

Екологічна освіта передбачає два основні напрямки: формальний і неформальний. Формальна освіта охоплює всі ланки загальної системи освіти, що існує в Україні: дошкільна, шкільна, позашкільна, професійно-технічна, вища та післядипломна. Другий напрям – неформальна освіта – має просвітницький характер і спрямований на формування екологічної культури населення через засоби масової інформації, релігійні установи, громадські екологічні організації, партії тощо.

Держава вживає заходи з метою створення належних умов дошкільного виховання. Про це свідчить велика кількість нормативно-правових актів, що регулюють відносини в сфері екологічного виховання дітей. Також в Україні існує велика кількість громадських екологічних організацій («Всеукраїнська

екологічна ліга», «Зелений світ», «Екоправо», «Українське товариство охорони природи», «Голос Природи», Всеукраїнська екологічна громадська організація «МАМА-86», Всеукраїнський комітет підтримки Програми Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища (УкрЮНЕПком) та багато інших. На жаль, велика кількість цих організацій є заполітизованими, що означає що їх діяльність часто є несистемною та може активізуватися під час передвиборних періодів з метою залучення уваги до певних політичних сил [13].

Екологічна культура сприяє трансформації суспільної та особистісної свідомості, формує екологічний світогляд, наукову картину світу і ціннісні екологічні установки, що переростають у переконання. Концепція екологічної освіти в Україні (Закон N 13/6-19 від 20.12.2001) передбачає критерії екологічної свідомості дошкільнят такі як :

- орієнтування у найближчому природному оточенні;
- усвідомлення життєво-необхідних потреб живих істот в умовах існування;
- ознайомлення з елементарними відомостями про взаємозв'язки живої і неживої природи, значення її в житті людини;
- розуміння впливу людини, її господарської діяльності на природне середовище у доступній для дітей формі.

Також в концепції екологічної освіти України описані конкретні завдання для неформальної екологічної освіти, що стосується батьків [14].

Становлення системи екологічної освіти в Україні має свою історію, включаючи досвід екологічної катастрофи. Законодавча база України, та наукові напрацювання українських вчених передбачають розвиток екологічної освіти, дошкільної екологічної освіти зокрема. Вирішення проблем екологічної освіти дошкільнят стосується як формальних інституцій, так і сім'ї, а також громадянського суспільства. Системний та комплексний підхід, використання різноманітних методів та форм роботи, співпраця педагогів та батьків забезпечать успішний розвиток екологічної культури майбутніх громадян України.

1.4 Перспективи розвитку екологічної освіти дошкільнят

Враховуючі позитивний досвід закордонного екологічного виховання дошкільнят методом активної взаємодії дітей з природою, перспективним є стимулювання і створення паркових та садових комплексів у містах. Процес озеленіння міст має враховувати світові тенденції до виховання дітей на природі та бути облаштованими належним чином. Чуттєве сприйняття навколишнього середовища, усвідомлення єдності з природою допомагає дитині любити і шанувати її як себе самого.

Процес розробки навчально-методичних матеріалів для екологічного виховання має спиратись на досвід світової педагогічної спільноти, але мати цілеспрямований напрямок розвитку екологічної думки, адаптований під екологічну ситуацію країни та ментальність населення. Просвітницька діяльність засобів масової інформації, релігійного укладу, громадських екологічних та просвітницьких об'єднань та партій формує екологічну свідомість і культуру населення, адже попередження забруднення довкілля через екологічну освіту є настільки ж важливим як і усунення наслідків. «Ефективність дошкільного виховання залежить від спільних дій сім'ї і дитячих дошкільних закладів, екологічної освіченості батьків і вихователів, їх бажання бути екологічно свідомими і передавати це дітям» [15].

Формування екологічного світогляду дошкільнят ефективно може відбуватися за допомогою інноваційних програм, мультимедійних презентацій, відео, інтерактивних ігор, що робить екологічну освіту більш цікавою та ефективною. Для підтримки педагогів закладів дошкільної освіти необхідно створити зручний екопортал, де будуть зібрані методичні матеріали та розробки до екологічного виховання дітей, збірки художньої літератури, міфів, казок, екологічні мультимедіа (дитячі кіно- і діафільми, теле- і радіопередачі), ігри, додатки та сценарії екологічних свят, акцій та фестивалів. Такий портал має набути державного значення і бути популяризованим серед батьків і дітей, маючи у прайсі посилання на законодавство України, в якому є акценти на екологічну освіту дошкільнят, ст.

23 Закону України Про дошкільну освіту (2001), N 13/6-19 від 20.12.2001 Про концепцію екологічної освіти в Україні, Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція 2021р), програму виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина», Концепцією дошкільного виховання в Україні та інші.

Створення сучасних екологічних педагогічних технологій відповідних до віку та потреб дошкільників та розробка змістовно-технологічного забезпечення формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку є сьогодні вкрай важливими.

Неформальна ланка екологічної освіти має великі перспективи розвитку шляхом пропаганди ідей сталого розвитку та, зокрема, дошкільної екологічної освіти. Прикладом такої просвітницької агітації є Бюро УГКЦ із питань екології. В Україні збереглися (особливо серед сільського населення) традиції визначального авторитету церкви, яка може служити і служить могутнім виховним фактором екологічної свідомості як через проповіді духовенства, так і через реальні природоохоронні акції, які здійснюються під керівництвом церкви. Проповіді на екологічну тематику та опис природоохоронних заходів, які впроваджуються під патронатом церкви, можна знайти на сайтах всіх церков, які функціонують в Україні [16].

Дошкільна екологічна освіта в Україні має перспективний шлях розвитку, що спирається на досвід зарубіжних країн, законодавчу базу, наукові напрацювання українських вчених, інтеграцію інноваційних методів навчання, просвітницьку діяльність громадськості та загальнодержавне усвідомлення важливості вирішення екологічних проблем для досягнення сталого розвитку. Підвищення кваліфікації педагогів має бути відповідним стандартам екологічної освіти. В підтримку педагогів та батьків стосовно екологічного виховання дошкільників слід звернутись до інтерактивних методів навчання та використовувати сучасні технології, розробити та поширити належне методичне забезпечення та дидактичні матеріали. Для досягнення активного розвитку екологічної освіти дітей дошкільного віку в Україні має бути

систематизація програм з дошкільної екологічної освіти на державному рівні та впровадження єдиних стандартів.

РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ ДОШКІЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

2.1 Методи огляду інформаційних джерел

Виконаний огляд літературних джерел був спрямований на вивчення стану питань щодо формування екологічної свідомості у дітей та організацією практичної екологічної діяльності дітей дошкільного віку, з питаннями екологічної безпеки та формуванням екологічної етики дошкільнят. Метою таких методів стало вивчення аспектів особливості організації екологічної освіти дітей, враховуючи заявлені вікові рамки.

Під час огляду літературних джерел були опановані наступні питання:

- визначення актуальності існуючого опублікованого методичного матеріалу щодо екологічної освіти дошкільнят, що базується на різноманітних методах і формах навчання;
- оцінка рівня імплементації ековиховання в інші предмети освіти дошкільнят.

Виявлено, що автори багаточисельних публікацій за темою екологічного виховання дошкільнят приходять до висновку, що формування природничо-екологічної компетенції дітей можливе лише за умов комплексності впливу на особистість дитини. При цьому активність та самостійність дитини у здобутті життєвого досвіду перетворюють її на активного суб'єкта освітнього процесу. Для цього необхідна постійна систематична взаємодія дітей і дорослих, під час якої дошкільники набувають досвіду контакту з природним довкіллям.

Дослідження теоретичних засад формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку, аналіз наукових праць та освітніх практик дало можливість сформулювати дефініцію феномена природничо екологічної компетенції дітей дошкільного віку, що трактується як складова

їх життєвої компетентності, і становить конкретні знання про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання та включає три компоненти: когнітивний, емоційно-ціннісний та діяльнісний [17].

Стало зрозуміло, що сьогодні ініціативні вихователі дошкільних закладів самотужки розробляють тематичні програми з екологічного виховання дітей.

Вивчення публікацій щодо сучасного досвіду дистанційного навчання через різні мобільні застосунки та ігри екологічного спрямування надало можливість сформуванню уявлення про перспективу систематизованого впровадження інноваційних технологій в екологічну освіту дітей дошкільного віку. Екологічне виховання за допомогою онлайн ігор стоїть на другому місці за популярністю у інтернет-опитуванні щодо екологічної освіти дошкільнят серед відповідей респондентів. При вивченні інтернет ресурсів щодо екологічної освіти дітей було виявлено велику кількість екологічно-спрямованих мобільних застосунків. Сьогодні діти змалку починають гратися з різноманітними гаджетами, що значно може полегшити запровадження екологічної освіти в ігровий процес. Дослідження цього питання через огляд інформаційних джерел надало зрозуміння, що на сьогодні ініціативні вихователі дошкільних закладів самотужки розробляють тематичні програми з екологічного виховання дітей, знаходять на просторах інтернету доступні для розуміння дошкільнят науково-популярні відео про екологічні проблеми сьогодення і популяризують їх серед батьків. Невід'ємною складовою освітнього процесу сьогодні є дистанційне онлайн навчання, яке відповідає принципу безперервної освіти. *Необхідно постійно інформувати вихователів дитячих дошкільних закладів про екологічні відео та аудіо новини для дітей.*

З огляду літературних та інтернет джерел зрозуміло що питання екологічної освіти дошкільнят є актуальним та потребує активного розвитку, особливо в Україні.

2.2 Соціологічні методи

Мета авторських соціологічних досліджень полягала в зборі інформації стосовно стану екологічної освіти дітей дошкільного віку в Україні. Для досягнення мети соціологічне опитування проводиться безпосередньо під час проведення дослідження для отримання актуальних даних та формування об'єктивних висновків.

Метод опитування – один із способів отримання первинної соціологічної інформації шляхом постановки в письмовій формі питань до окремої людини або більш чи менш широкої групи людей [18].

Під час дослідження було використано *метод онлайн анкетування*, що передбачає самостійне заповнення опитувальника гугл-форми респондентами. Онлайн опитування через інтернет проводилось у січні 2025р. Було опитано 136 респондентів з 7 міст України (Харків, Київ, Львів, Полтава, Вінниця, Ужгород та Запоріжжя). Відповіді в онлайн-форматі на 11 питань анкети надавали жінки, які виховують дітей дошкільного віку. Важливо, щоб респонденти були зацікавлені і мали бажання щиро відповісти на запитання, тому необхідно сформулювати в опитуваних мотивацію до участі у дослідженні, стимулювати прагнення надати достовірну інформацію. Для цього в формі для опитування прописується актуальність теми дослідження, мотивація і надані різні можливості вибору відповідей на поставлені питання, також вказано який можливо буде витрачений час при проходженні опитування.

Опитування було проведено з допомогою Google Форми тому що це простий і безкоштовний інструмент, який дає змогу збирати актуальну інформацію стосовно дослідження: створювати анкети, розсилати їх і аналізувати результати. Цей вид опитування найбільше підходить для соціологічного дослідження як складової кваліфікаційної роботи, адже відрізняється легкістю розповсюдження - дає змогу зібрати інформацію щодо екологічної освіти дошкільнят з усієї території України. Використане

спеціалізоване програмне забезпечення Google для обробки та аналізу даних, що значно полегшує процес аналізу результатів дослідження.

Соціологічне дослідження методом опитування надало змогу сформулювати актуальний напрямок методичних розробок щодо дошкільної екологічної освіти. Зокрема важливість створення умов для розвитку «материнської школи» щодо питань екології та охорони навколишнього середовища.

2.3 Методи моделювання екологічної освіти дошкільнят

Вивчення питання щодо методичного забезпечення екологічної освіти у дошкільних навчальних закладах показало, що в своїх наукових роботах педагоги пропонують у невеликій кількості деякі *методичні розробки* до екологічного виховання дошкільнят. Створення спеціальних методичних розробок, підходів і організація занять з екології в закладах дошкільного виховання дітей різних вікових груп допоможуть дітям швидше і легше засвоювати інформацію. Розробка методичного забезпечення – це процес створення та впровадження комплексу матеріалів, необхідних для ефективного навчання. Сучасні розробки методичного матеріалу базуються на трьох формах навчання, а саме *спеціальні заняття з екології в закладі дошкільної освіти, робота з батьками та самостійна діяльність дітей*. При підготовці методичного матеріалу спираються на педагогічні прийоми такі, як візуальна демонстрація, порівняння, пояснення, зіставлення, створення проблемних і пошукових ситуацій, активація знань і досвіду дітей про природу. Методичний матеріал має бути розроблений так, щоб під час навчання дитина навчилась робити власні висновки.

Вихователі повинні оволодіти достатнім обсягом знань про світ природи та на власному прикладі демонструвати екологічну поведінку. Розвиток екологічних цінностей серед батьків вихованців є моральним обов'язком кожного вихователя. Для вихователів дошкільних навчальних закладів важливо створювати методичні рекомендації. Існує кілька різновидів

розробки методичного забезпечення: *навчальні програми, підручники та посібники, методичні рекомендації для викладачів, дидактичні матеріали (картки, тести, завдання), засоби контролю та оцінювання, електронні навчальні ресурси.*

Сучасні автори, спираючись на літературну спадщину В.О.Сухомлинського у формуванні екологічної свідомості дітей дошкільного віку, розробляють поради та методики щодо організації навчальної діяльності та конкретні сценарії проведення практичних занять. Свого часу Сухомлинський В.О. писав: «...спостереження мають осмислюватися і запам'ятовуватися. Я прагнув, щоб в усі роки дитинства навколишній світ, і природа постійно живили свідомість дітей яскравими барвами, картинками. Ми йшли в природу вчитися, думати, спостерігати» [19].

Виявлено що для вихователів дошкільних навчальних закладів методисти повинні створювати сучасне методичне забезпечення, наприклад, сценарії бесіди екологічного спрямування, розповіді та казки на екологічну тему, розробляти експериментальні екологічні дослідження, техніки опису екологічних експериментів, екологічні екскурсії, екологічні свята, сценарії екологічних ігор, екологічних вистав, екологічних конкурсів та вікторин, пояснювальні тематичні промови вихователя до екологічних заходів, тези відпрацювання системи відеопоказів з наступним обговоренням, проектування книжок та робочих зошитів, пропонувати сценарії різних методів безпосереднього контакту дітей з природою та методики проведення корисної і природосумісної роботи на природі.

Слід зауважити, що розробка методичного забезпечення процес, який враховує необхідність мати високий рівень професіоналізму, психолого-педагогічної та екологічної підготовки самих вихователів, бо це все велика, творча і дуже не проста праця.

2.4 Лабораторні методи

У роботі під час лабораторних досліджень були використані методи атомно-абсорбційної спектрометрії за допомогою атомно-абсорбційного спектрометра МГА 915 МД. Цей прилад призначений для визначення вмісту різних елементів у воді, ґрунті, донних відкладах, атмосферному повітрі, харчових продуктах, різних напоях, продовольчій сировині, а також у тканинах біологічного походження. З використанням спектрометра оперативно аналізують і безперервно відстежують склад речовин у технологічних процесах, а також здійснюють вхідний контроль сировини та перевірку готової продукції. МГА-915 особливо добре підходить для аналізу зразків зі складними матрицями завдяки ефективній корекції фону за Зеєманом і може досягати дуже низьких меж виявлення для багатьох елементів.

Принцип дії спектрометрів ґрунтується на вимірюванні поглинання вільними атомами елементів резонансного випромінювання, що проходить крізь шар атомної пари, яка утворюється під час атомізації проби в графітовій кюветі. Після обробки отриманих сигналів формується аналітичний сигнал спектрометра – інтегральне поглинання, яке використовується для визначення концентрації елемента в досліджуваній пробі шляхом порівняння з попередньо побудованою калібрувальною кривою. Контроль за роботою спектрометрів, опрацювання отриманих даних та обчислення результатів аналізу зразків здійснюється за допомогою програмного забезпечення.

РОЗДІЛ 3 ПРАКТИКА МЕТОДИЧНИХ РОЗРОБОК ДЛЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

3.1 Психологія формування особистості дитини

Жан Піаже, швейцарський філософ і психолог (1896-1980pp), провів більшу частину свого професійного життя, слухаючи дітей, спостерігаючи за ними та вивчаючи звіти дослідників з усього світу, які робили те саме. Він дійшов висновку, що дитина, це не зменшена копія дорослого, а істота з власним, відмінним від дорослого, сприйняттям світу, яка має свій власний порядок і свою особливу логіку. Вчений вважав що досвід і дійсне соціальне оточення впливає на розвиток інтелекту дитини та біологічне дозрівання організму, що полягає у відкритті нових можливостей організму для розвитку. Що підтверджує важливість позитивного впливу сім'ї на формування екологічного ставлення до довкілля. **Інтелект** - механізм адаптації до навколишньої дійсності [20].

Результатом досліджень Піаже стала головна теорія когнітивного розвитку особистості, згідно з якою в розвитку інтелекту людини можна виділити чотири головні періоди: *сенсомоторна стадія* (від народження до 18-24 місяців), *доопераційна стадія* (від 2 до 7 років), *стадія конкретних операцій* (від 7 до 11 років) і *стадія формальних операцій* (від 11 до 15 років). Розглянемо дошкільний період.

Сенсомоторна стадія характеризується психологічним відділенням себе від зовнішнього світу, пізнання себе як суб'єкта дії. Дитина в цей період опановує елементарні дії, в неї з'являється розуміння стійкості і постійності зовнішніх об'єктів, усвідомлення того, що предмети продовжують існувати і перебувати на своїх місцях і тоді, коли не сприймаються через органи почуттів. Тому про екологічне виховання говорити ще рано, але саме час для знайомства з природнім навколишнім середовищем.

Під час *доопераційної стадії* виражається егоцентризм мислення, тобто дитині важко встати на позицію іншої людини, побачити явища і речі його

очима, тому в цей період дуже важливий практичний досвід. Завданням педагогів цього періоду розвитку дитини є створення умов виховання при яких дитина зможе сформувавши правильні висновки стосовно стану навколишнього середовища і важливості дбайливого ставлення до природи. В цей період закладається фундамент екологічної культури і свідомості, він є дуже важливим етапом розвитку емоційно-естетичного сприйняття природи, розвитку естетичних, гуманістичних та інтелектуальних почуттів та етичних норм у ставленні до природи. Розуміння психології формування особистості дитини допомагає батькам, педагогам та іншим дорослим з оточення дитини створювати умови для її гармонійного розвитку.

Завданням педагогів закладів дошкільної освіти є створення фундаменту для екологічного мислення дитини що лежить на основі самостійного критичного мислення і відповідальності. Розуміння дитиною причинно-наслідкових зв'язків сформує особистість, яка буде готовою і здатною не лише визначати екологічні проблеми, знаходити раціональні шляхи вирішення їх, а й попереджати виникнення останніх.

3.2 Інноваційні підходи в навчанні дошкільнят

Кінець XIX початок XX ст століття лишається в історії відомим технологічним проривом та досягненнями у всіх областях діяльності людей, як відомо зворотню стороною цих досягнень є екологічна криза. Рятуючи ситуацію, намагаючись уникнути доволі плачевного майбутнього, міжнародні організації і відомств різних рангів, громадські організації стимулюють екологічну просвітницьку діяльність для усіх верств населення, екологічну формальну і неформальну освіту, у т. ч. і екологічну дошкільну освіту як базовий початковий компонент сталого розвитку суспільства. Реформування навчального процесу щодо екологічної освіти дошкільнят повинно стати обов'язковим у нашому суспільстві і має включати впровадження новітніх освітніх технологій в програми дошкільної освіти.

Аналіз ситуації даного питання показав, що має місце *слабка підготовленість* кадрів та самих *закладів дошкільної освіти* до впровадження інноваційних методів екологічної освіти для навчання дітей. Якщо великі міста в Україні, тим паче які не були понівечені війною, мають змогу до впровадження *новітніх* методик навчання, таких як проєктори, використання лабораторій, практичні роботи на простому обладнанні, заняття на природі та інш., то маленькі містечка та села здебільшого мають недостатньо фінансування та не спроможні закупити обладнання, яке пропонує МОН України для використання у навчальних заняттях природничого циклу.

Також значну роль відіграє *освітньо-професійний рівень вихователів* закладів дошкільної освіти. На сьогоднішній день в умовах військових подій в Україні постала проблема «кадрового голодування» щодо молодих фахівців-професіоналів для роботи з дітьми дошкільного віку, а старше покоління не має мотивації та ініціативи до впровадження новітніх інноваційних підходів. А *екоосвіта вихователів* – це питання підготовки у ЗВО педагогічного спрямування, де вона знаходиться не на належному рівні, судячи з рівня підготовки випускників. Звісно важливим питанням є престижність та *оплата праці* вихователів, яка дуже низька, що не стимулює молодь йти працювати у дошкільні заклади освіти.

Вихователі дошкільних освітніх закладів мають постійно підвищувати свою *професійну компетентність у засвоєнні інноваційних технологій*, проходити регулярне тематичне стажування, курси підвищення кваліфікації, брати участь у різноманітних семінарах не тільки методичного спрямування, а й для отримання сучасних екологічних знань та реалізовувати все це у своїй практичній діяльності. На це треба звернути увагу тих, хто у МОН України відповідає за програмне забезпечення навчання у закладах дошкільної освіти і щоб це стало на рівень соціального запиту нашої держави. Дуже важливо аби вихователі були зацікавлені в формуванні екологічної свідомості дітей та

залучали до співпраці батьків, організовуючі спільні заходи, аби на засвоєний матеріал дитина мала відгук і вдома.

Екологічна компетенція дітей дошкільного віку – складова життєвої компетентності дошкільників, що становить конкретні знання про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання. Екологічна компетенція формується в екологічно розвинутому середовищі, тож заклади дошкільної освіти мають бути оснащені, наприклад, куточками природи, кімнатою для проведення різноманітних дослідів, невеличким музеєм природи з гербаріями і журналами дитячих малюнків про природу тощо. Сформованість природничо-екологічної компетентності дошкільників залежить від створення і правильного використання розвивального екологічного середовища в закладах дошкільної освіти, організації дитячої діяльності в природі, а також від систематичної роботи з дітьми.

Роботу на природі як основний практичний метод ознайомлення дошкільників із природою та здобуття реалістичних знань про навколишнє середовище, це питання досліджувала Людмила Волкова в своїх публікаціях.

Створення методичних розробок допоможе вихователям і вчителям дошкільних навчальних закладів сформувати у дітей базові екологічні знання і навчити їх дбайливому ставленню до природи та усвідомити свою роль у збереженні довкілля, набути екологічних цінностей та навичок [21].

Не може залишатися осторонь і *сімейне виховання* і освіта у формуванні екологічного світогляду дитини. Як показує опитування, далеко не всі батьки активно займаються екопросвітницькою діяльністю своєї дитини. Відповідно тут вже можна також стверджувати про низький рівень екологічної освіти самих батьків. Це є ще однією проблемою в питанні екологічної освіти дітей дошкільного віку, шляхом до вирішення якої є інноваційні підходи до навчання.

Розглянемо які інноваційні методи навчання можуть допомогти змінити ситуацію недостатньої екологічної освіти дітей дошкільного віку.

Інноваційний розвиток – це процес цілеспрямованого, послідовного руху до збалансованого інноваційного стану під впливом різних зовнішніх і внутрішніх факторів. Синтез даних впливів визначає стійкість організаційно-функціональної системи організації в умовах глобалізації, який, в свою чергу, характеризується результатом якості, досягнутим в залежності від інтенсивності і швидкості інноваційних процесів [22].

Таким чином інноваціями в освітньому процесі вважається будь-яке нововведення, метою якого є вдосконалення існуючої системи навчання. В нашому випадку це можна розглядати як використання мультимедійних презентацій, відеороликів, аудіо-матеріалів, що допоможуть дітям побачити життя тварин в їхньому природньому середовищі, побачити флору та фауну інших кліматичних поясів та почути звуки дикої природи. Застосування мобільних ігор та застосунків є проривним нововведенням в екологічну освіту дітей дошкільного віку, яке допоможе з легкістю привернути увагу дітей до екологічних тем та розвинути базові знання щодо екологічного способу життя. Прикладом такого корисного медіа застосунку є мобільна гра EcoKids – ecology for kids, запропонована дітям від чотирьох років. З допомогою цієї цікавої гри діти вчаться як зберігати та захищати нашу планету, як важливо сортування та переробка сміття, визначають екологічні безпечні види промисловості та природні середовища мешкання різних тварин [23].

Інформаційно-комунікаційні технології – сукупність програмних, технічних, комп'ютерних і комунікаційних засобів, а також способів та новаторських методів їхнього застосування для забезпечення високої ефективності й інформатизації освітнього процесу.

Інформатизація освітнього закладу - це впровадження інформаційних технологій в усі напрями і види освітньої діяльності [24].

Імплементация **інформаційно - комунікативних технологій** в екологічну освіту дітей дошкільного віку є на сьогоднішній день природнім методом вдосконалення виховання екологічної свідомості дитини. Інформаційно-комунікативні технології допомагають розвивати в дітей такі

важливі навички, як *критичне мислення, креативність, співпраця та вміння працювати з сучасною інформацією, особливо цифровою*. Серед запропонованих нововведень можуть бути онлайн та офлайн складові навчання. До онлайн навчання можна віднести спеціально розроблені електронні екологічні ігри, електронні підручники та посібники, онлайн-курси, перегляд відеоматеріалів, мультимедійні презентації екологічної тематики, які мають бути складовою освітньої програми. Яскраві і динамічні презентації та анімації роблять навчання цікавим та захоплюючим і, таким чином, дитина легше засвоює навчальний матеріал. Деякі вихователі можуть скептично відноситись до цього методу, недооцінюючи його необхідність у сучасному світі, але важливо розуміти, що впровадження інформаційно-комунікативних технологій в освітній процес є важливою складовою підготовки дитини до соціалізації та успішного життя в світі, де інформаційні технології з кожним днем відіграють все більш важливішу роль. Цифрові методи навчання допомагають ознайомити дитину з природою, рослинним і тваринним світом всієї планети.

Важливою складовою навчального процесу безумовно є робота офлайн, до якої можна, наприклад, віднести лабораторні екологічні дослідження в рамках закладу дошкільної освіти та продовження екологічного

Інформаційно-комунікативні технології в навчанні відкривають зовсім нові можливості для розвитку дітей, створюючи навчання цікавішим та яскравішим, допомагаючи розвивати конкретно-образне і логічне мислення та пам'ять, стимулюючи допитливість. Також інформаційно-комунікативні технології сприяють розширенню світогляду та формування навичок критичного мислення, що є необхідними компонентами інтеграції в сучасний інформаційний світ.

До інноваційних підходів в навчанні дошкільнят можна віднести *нетрадиційні технології дошкільної освіти*, які спрямовані на формування активної пізнавальної позиції в дітей, розвитку творчого мислення та налагодженню емоційного зв'язку з природою завдяки практичному досвіду

та усвідомленню положення людини в довкіллі. Екологічні проекти-практики набирають популярності бо є дійсно ефективними в освітньому процесі дошкільнят. До таких проектів відносяться експериментальні висадки насіння в різний за якістю ґрунт та воду, проекти-практики з навчання сортування сміття та ін. Проекти можуть бути складовою і домашнього завдання для співтворчості з батьками, наприклад, творча виставка, будування пташівні, воркшопи на сезонні тематики, створення у домашніх умовах можливостей для роздільного сортування побутових відходів тощо. Найпопулярнішим екологічним проектом можна вважати будування пташівень. Такий проект сприяє розвитку дитини при роботі в команді, її комунікативних навичок, вмінні приймати рішення відповідно до конкретно поставленої задачі, а також вчить поважно ставитися до тваринно-рослинного світу.

Ще одним елементом нетрадиційних технологій навчання дошкільнят є *екологічні дослідження*. Це чудовий спосіб розвитку зацікавленість дитини у пізнанні природи, розвитку вмінь спостережень, порівняльних та аналітичних навичок. Природознавчі, прості дослідження з водою, ґрунтом, рослинами допомагають дітям пізнавати властивості природних матеріалів. В ході досліджень в дитини формується екологічна свідомість і розуміння природних процесів. Стаючи маленьким дослідником, спостерігаючи за живою природою, дитина усвідомлює взаємозв'язок людини з природою та вчиться дбайливого ставлення до тваринного і рослинного світу. Для цього в закладах дошкільньої освіти бажано облаштовувати куточки природи.

Інтерактивні ігри на екологічну тематику є стратегією новаторського підходу ековиховання. Під час гри дитина краще засвоює інформацію та вчиться роботі в команді, а екологічна тематика гри допомагає формуванню колективної думки стосовно дбайливого ставлення до природи. Під час гри, де діти є активними учасниками, а не пасивними спостерігачами, вони вчаться співпрацювати, підтримувати один одного, поважати, ділитися та висловлювати свою думку. Інтерактивні ігри – це не просто розвага, а

потужний інструмент для формування екологічної свідомості у дітей дошкільного віку.

Екологічні екскурсії в парк, ліс, поле чи до водойми дають можливість дитині відстежити які процеси відбуваються у природі за цієї пори року, усвідомити зв'язки тваринного та рослинного світу та зібрати матеріал для екологічного мистецтва, наприклад, листя і квіти для аплікацій. Екскурсії це дуже важливий компонент навчання, який багато чому навчить дитину, наприклад звичку екологічного перебування на природі та допоможе налагодити спілкування дітей в групі за рахунок отримання спільного цікавого досвіду в неформальному середовищі.

Щоб інноваційні педагогічні технології з екологічної освіти спрацювали, треба постійно розробляти методичні матеріали для педагогів та батьків. Тому ця кваліфікаційна робота спрямована на розробку методичних матеріалів та перспективне планування упровадження означених нововведень у освітній процес дошкільних закладів відповідно до вікових груп.

3.3 Результати соціологічного опитування

В ході соціологічного опитування «Екологічна просвіта дошкільнят» було використано метод он-лайн анкетування через Інтернет гугл- форму. Опитування проводилось у січні 2025р., у якому прийняли участь 136 респондентів з 7 міст України (Харків, Київ, Львів, Полтава, Вінниця, Ужгород та Запоріжжя). Відповіді у в гугл-формі на 11 питань анкети надавали жінки, які виховують дітей дошкільного вік. Діаграмами результатів опитування представлено на Рис.3.1- 3.11 Перше питання до батьків було стосовно зацікавленості дітей природою.

Чи цікавиться ваша дитина природою та тваринами?

136 відповідей

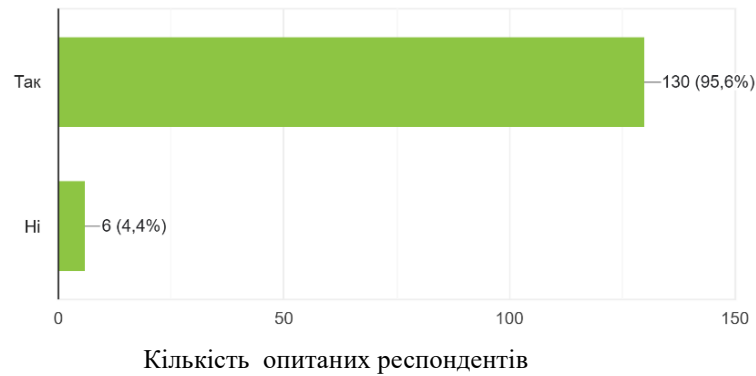

Рис.3.1 Результати визначення зацікавленості дитини природою та Тваринами

На рис. 3.1 видно, що 95,6% дітей проявляють зацікавленість природою. Якщо батьки звертають увагу дитини на природні явища, флору і фауну, дитина відповідно буде цікавитись цією темою та матиме бажання отримувати більше знань та практичного досвіду взаємодії з природою. Теоретичні знання про навколишній світ дитина отримує з дитячої літератури, це відбувається коли батьки читають дітям їх перші казочки. Тож було досліджено питання чи читають батьки свої дітям книжки, які зможуть закласти фундаментальні уявлення про природу.

Чи читаєте ви дитині книги про природу?

135 відповідей

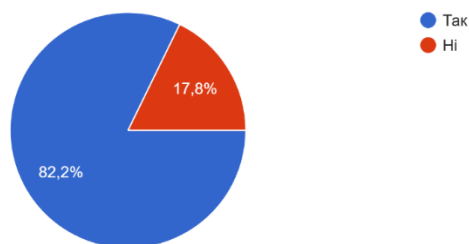

Рис.3.2 Ознайомлення дітей з природою з допомогою літератури

Сьогодні не всі батьки читають дітям книжки. На Рис 3.2 видно, що 82,2% опитаних батьків все ж таки читають своїм дітям книжки і зокрема книжки про природу. Це дуже важливо під час глобального розвитку штучного інтелекту не лишатись осторонь літератури і передавати дітям любов до читання книжок. Книжки для дітей наповнені цікавими малюнками, чим і подобаються дітям. І ще менше батьків розповідає дітям про існуючі проблеми екологічного характеру.

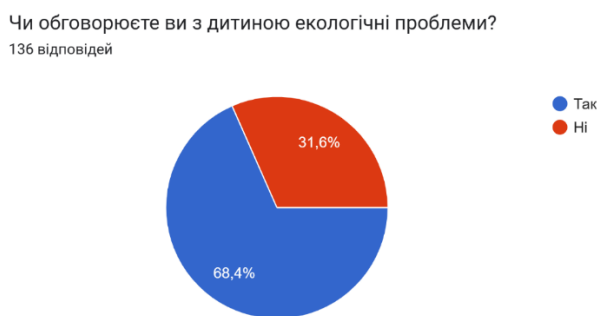

Рис. 3.3 Важливість екологічних тем в родинях

Як видно з діаграми на Рис.3.3 31% батьків не розповідає дітям про екологічні проблеми, зумовлено це браком часу, знань або переважною більшістю інших соціальних проблем сім'ї не відомо, та зрозуміло що не варто розраховувати лиш на «материнську школу» екологічного виховання.

Рис 3.4 Методи екологічного виховання материнської школи

Рис.3.4 показує які методи екологічного виховання користуються популярністю у батьків дошкільнят. На рисунку видно, що бесіди з дітьми на тему екології проводить 88,2 % батьків, також популярністю користується екологічне виховання дітей за допомогою ігор – 46,3 % батьків закладають дітям уявлення про екологічну поведінку під час гри, менш популярними є екскурсії як метод екологічного виховання, лиш 35,3% батьків його використовують, 30,1% батьків проводять екологічні дослід з дітьми і лиш 5,9 % батьків залучають дітей до екологічних проектів. При такому здебільшого усному екологічному вихованню зацікавленість дитини екологічними темами менше.

Чи вважаєте ви, що діти проявляють інтерес до екологічних тем?
136 ответов

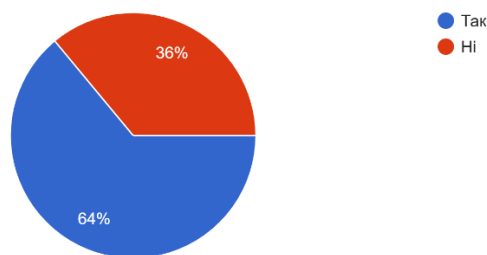

Рис. 3.5 Зацікавленість дітей екологічними темами

Опитування показало що лиш дві треті дітей проявляють зацікавленість екологічними темами. 36% дітей лишаються байдужими, як видно з діаграми на рис. 3.5. Можливо не всі діти усвідомлюють важливість дбайливого ставлення до природи через брак цікавої освітньої програми з екології. Аналіз даного питання спонукає до розробки цікавого практичного методичного матеріалу для дітей дошкільного віку, який зможе збільшити показник зацікавленості дітей екологічними темами.

Також було досліджено питання залученості дітей до вирішення проблем утилізації твердих побутових відходів шляхом сортування сміття вдома. Відповідь на це питання зображено на діаграмі Рис.3.6.

Чи сортуєте ви сміття разом з дитиною?
136 ответов

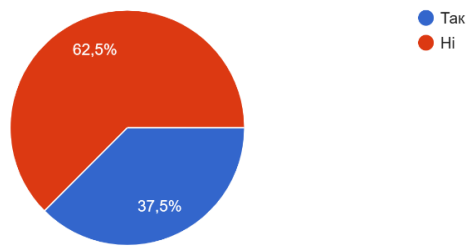

Рис.3.6 Залученість дітей до вирішення проблем утилізації сміття

Нажаль сьогодні не всі батьки передають дітям знання щодо важливості сортування сміття, імовірно це також зумовлено браком сортувальних контейнерів, розташованих близько дому. Було прийнято рішення проаналізувати екологічну активність батьків дошкільників.

Чи берете ви участь у екологічних акціях (наприклад, прибирання парку)?
136 ответов

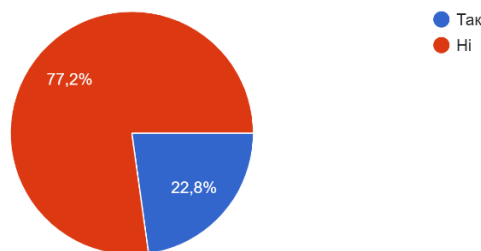

Рис.3.7 Результати опитування щодо екологічної активності батьків дошкільників

Судячи з діаграми Рис. 3.7 видно переважна більшість батьків заохочені приймати участь в екологічних акціях, 77,2 % опитаних батьків ведуть активну екологічну діяльність та підтримують організовані екологічні акції. Відповідно свій екологічний світогляд активні батьки прагнуть передати своїм дітям. Чи підходить для екологічної просвіти дошкільний вік? Відповідь представлена на Рис. 3.8.

Чи важливе на вашу думку, є екологічне виховання дітей дошкільного віку?
135 ответов

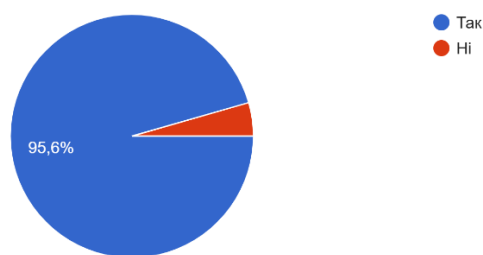

Рис. 3.8 Актуальність екологічної освіти дошкільнят

129 матерів зі 135 опитаних, а це 95,6 %, вважають важливим екологічне виховання, імовірно 6 матерів допускають що екологічне виховання сьогодні не на часі або слід починати його пізніше. Якість дошкільного екологічного виховання на думку батьків показано на Рис.3.9

Чи вважаєте ви, що в дошкільному закладі, який відвідує ваша дитина, приділяється достатньо уваги екологічному вихованню?
132 ответа

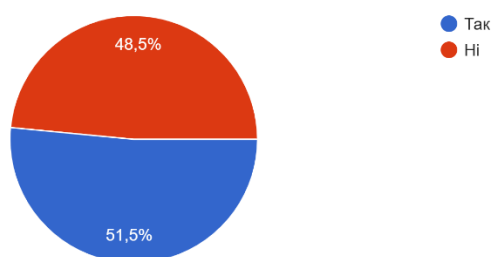

Рис.3.9 Якість освітньої програм в закладах дошкільної освіти на думку батьків вихованців

51,5% батьків вважає що в дошкільному закладі, який відвідує їх дитина достатню кількість часу приділяють екологічному вихованню. Можна сказати що сучасну дошкільну екологічну освіту батьки оцінюють середньої

якості. Який відсоток батьків згодні що слід розширювати освітню програму з екології в дошкільних закладах зображено на Рис.3.10

Чи хотіли б ви, щоб в дошкільному закладі було більше занять, присвячених екології?
133 ответа

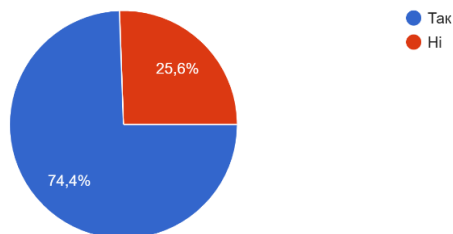

Рис. 3.10 Зацікавленість батьків в екологічній освіті дітей в закладах дошкільного виховання

За результатами опитування 74,4 % , а значить дві третини батьків бажає розвитку дошкільної екологічної освіти. Окрім збільшення часу, відведеного на екологічну освіту, варто розвивати її багаторівневість та залучати батьків до екологічного виховання дітей. Це питання стає очевидним, виходячи з Рис. 3.11

Наскільки активно батьки беруть участь у екологічних заходах, організованих у дошкільному закладі?

133 відповіді

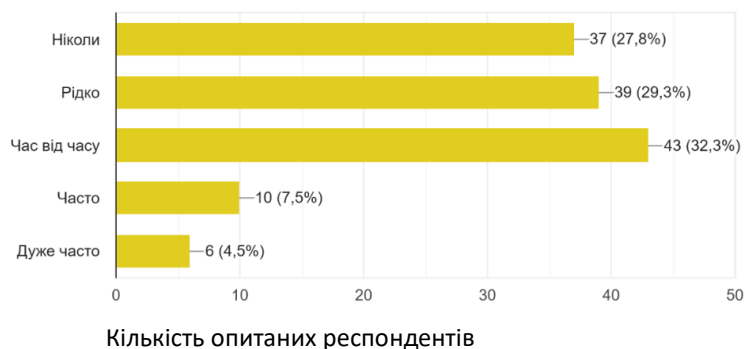

Рис. 3.11 Популярність екологічних заходів серед батьків вихованців

Батьківська активність в екологічних заходах, що пропонують дитячі садочки, як показано на цій діаграмі, низька. 27,8% опитаних батьків взагалі ніколи не приймає участь в екологічних заходах, організованих в закладах дошкільної освіти своїх дітей. 29,3% батьків рідко приймають участь, 32,3% час від часу пороявляють ативність і зовсім мало батьків регулярно приймають участь в екологічних заходах – 7,5% часто та 4,5 % дуже часто.

В цілому аналіз опитування показав що попри те, що діти цікавляться природою та проявляють цікавість до екологічних тем, лиш 68% опитаних батьків обговорюють екологічні проблеми з дітьми. А в екологічних акціях приймає участь лиш 23% респондентів. Респонденти вважають екологічну освіту в дошкільному віці важливою, проте рідко самі приймають участь в екологічних заходах, що пропонують заклади дошкільної освіти. Загалом батьки дошкільнят зацікавлені в розвитку екологічної освіти. Аналіз ситуації методичного забезпечення показав, що має місце нестача цікавих методичних розробок до екологічного виховання дошкільників. Саме тому було прийнято рішення створити цикл методичних розробок для екологічної освіти дітей дошкільного віку.

3.4 Методичні розробки для екологічної освіти дітей дошкільного віку

На підставі проведених досліджень, а саме: огляд літературних джерел, періодичних видань, інтернет джерел щодо питань безперервної екологічної освіти, у т.ч. для дітей дошкільного віку; огляд сучасних комп'ютерних ігор екологічного спрямування для дітей; огляд настільних карточних ігор екологічного спрямування, а також спираючись на результати проведеного соціологічного опитування, було розроблено цикл методичних матеріалів для педагогів закладів дошкільної освіти та батьків вихованців.

1. Екологічний дослід «Джерело життя»

(для дітей 3х років)

Мета заходу: навчити дітей дбайливо ставитися до води, розуміти її здатність пробуджувати та підтримувати життя рослин, тварин, людей. Сформувати у дітей розуміння про збереження води.

Обладнання: насіння рослин, контейнери для висадки розсади, ґрунт для висадки, пульверизатор, плівка для створення теплиці.

Хід роботи:

1. Діти набирають ґрунт на клумбі з квітами для досліду.
2. У два підготовлених контейнери покласти ватні диски, в інші два насипати ґрунт. Насіння покласти у 4 контейнери. У тари з ґрунтом насіння заглибити на 1 сантиметр. Тари з насінням на ватному диску накрити ще одним ватним диском.
3. Оросити з пульверизатора два контейнери. Один з ватним диском, інший з ґрунтом та накрити плівкою. Інші два контейнери лишити без зрошення. Раз на день проводити зрошення ґрунту у контейнерах, у яких висаджено насіння, що отримують воду за умовами досліду.
4. Продовжувати спостереження у досліді поки не проросте насіння у контейнерах в які поливались водою.
5. Пояснити дітям необхідність збереження води та її важливість для життя рослини, а також правила поводження з водою в побуті :
 - Закривати кран, після того як помили руки чи набрали необхідну кількість води
 - Завжди перевіряти чи кран закритий щільно і чи не капає з нього вода
 - Перебуваючи на відпочинку біля водойм, зберігати чистоту води і прибережної смуги
 - Сміття, яке залишилось після відпочинку біля водойми збирати у пакет і викидати на смітник

Приклад дитячого городу показано на Рис. 3.12

Рис.3.12 Приклад реалізації екологічного досліду «Джерело ЖИТТЯ»

Якщо висота підвіконня в закладі дошкільного виховання дозволяє, то можна зону проведення екологічного дослідження розташувати на підвіконні, як показано на зображенні Рис. 3.12.

Результати і досягнення:

Діти 3х років здобули знання щодо важливості води для живих істот, економії води та уміння дбайливого ставлення до води.

2. Екологічний дослід «Родючий город»

(для дітей від 4х років)

Мета: Сформувати в дітей розуміння важливості якості середовища вирощування рослин і поливної води.

Обладнання: насіння рослин або квітів, пластикові лопатки, пластикові відерка, пластикові контейнери, лійка, вода.

Хід роботи:

1. Під час прогулянки на вулиці розділити дітей на команди по 2 дитини,

- один набирає матеріал, інший тримає відерко.
2. Зібрати матеріал для дослідження. Це має бути відерко гарного чистого ґрунту з клумби з квітами, відерко піску з пісочниці, відерко глини та відерко щебня (спеціально попередньо заготовлені).
 3. Проводити дослід в навчальній кімнаті під керівництвом вихователя. В кожен контейнер покласти насіння.
 4. У чотири контейнери з відібраними природними матеріалами полити з лійки чистою водою. Повторювати зрошення кожен день.
 5. Коли насіння, що посадили у ґрунт, який зрошувався відстояною водою, проросте, треба пояснити дітям, що ґрунт це найкраще середовище для зростання рослин. У ґрунті мешкає велика кількість мікроорганізмів, хробаки, комахи і кроти (за можливості продемонструвати наявність на картинках).

Результати і досягнення:

Діти дізнались, що зі всіх середовищ ґрунт найбільше підходить для пророщування насіння при поливі.

3. Екологічний Карнавал «Чисте повітря»

(для дітей віком 4 -7 років та батьків)

Мета: Ознайомити дітей та батьків з проблемою забруднення повітря та її впливом на здоров'я людей.

Попереджувальна промова вихователя: про проблеми забруднення повітря та заохочення дітей і батьків до посильних і активних дій з охорони атмосферного повітря.

Хід роботи:

1. Запросити дітей з батьками на ***Екологічний Карнавал*** та запропонувати прийняти участь у конкурсах.

2. Запропонувати дітям та батькам перелік казкових героїв Екологічного Карнавалу для підготовки костюмів:

- Сонечко
- Хмаринка
- Вітерець
- Деревця
- Робітники заводу
- Машинки
- Пташенятка
- Діточки
- Інспектор- еколог

3. Провести конкурси:

- Кращий костюм «Чисте повітря»
- Найяскравіше гасло «Чисте місто»
- Кращий малюнок «Чисте довкілля»

4. Сценарій *Екологічного Карнавалу*:

- Кожен герой представляється та розповідає про свою роль в довкіллі. Всі учасники демонструють і презентують свої найкращі сторони, розповідаючи віршики, які вони попередньо вивчили
- Потім Пташки та Дітки починають кашляти.
- На сцену виходять Машинки та Робітники заводів, беручи провину на себе за те що Пташки і Дітки кашляють, сумно нахиляючи голови і йдуть у бік.
- Виходить Інспектор-еколог і сварить Машинки і Робітників.
- Далі на сцену виходять Деревця і танцюють разом з Вітрецем, до них виходять Дітки і Пташки, всі стають у хоровод.
- Машинки і Робітники заводів вибачаються і обіцяють менше забруднювати повітря. Машинки теж обіцяють використовувати екологічно чисте паливо.

- Все герої посміхаються, запрошують Машинки та Робітників заводів до дружнього хороводу і під веселу пісеньку танцюють.
- Наприкінці *Екологічного Карнавалу* всі учасники беруться за ручки, дякують та роблять поклон.
- Чарівні фотографії з екологічного карнавалу лишаються на пам'ять на все життя, Рис. 3.2 тому доказ.

Рис. 3.13 Конкурс найкращій костюм «Чисте повітря».

Фотографії подібні Рис. 3.13 будуть нести смислове навантаження екологічного характеру і транслюватимуть ідеї екологічного світогляду крізь покоління.

Результати і досягнення:

Діти усвідомили взаємозв'язок «Людина – Природа – Суспільство». Батьки разом з дітьми зробили крок до формування екологічної свідомості та навчились розрізняти шкідливий та корисний вплив на атмосферне повітря.

4. Інтерактивна гра «Володькині фантики»

(для дітей від 4х років)

Мета: Визначити поняття «побутові відходи». Навчити дітей правильно поводитись зі сміттям.

Обладнання: аквагрим, пензлики, поліетиленові пакети, сміттєвий контейнер

Хід гри:

1. Запропонувати дітям зіграти у цікаву гру «Володькині фантики», яка продемонструє діткам особливості поводження зі сміттям.
2. Запропонувати дітям обрати собі роль :
 - Хто буде Володькою?
 - Хто буде Річками?
 - Хто буде Вітрецями?
 - Хто буде Деревцями?
 - Хто буде Рибками?
 - Хто буде Квітками?
 - Хто буде Оленятками?
3. Розмалювати дітей аквагримом відповідно до їх ролей.

Сценарій гри:

- Володька сидить на стільці і їсть цукерки, фантики складає в карман. Потім встає і йде гуляти.
- Йде і засовує руку в карман, знаходить багато фантиків і пакет від цукерок, все це йому заважає і він викидає все в Річку (роздає фантики Річкам).
- Річки беруть фантики і йдуть собі з ними в руках, Рибки біжать за Річками і чіпляють ті фантики.
- Рибка замоталась у пакет лягає і не рухається.

- Вибігають Вітерці і забирають в Річок фантики та розносять на Дерева і Квіточки (віддають у ручки їм).
 - Квіточки вкриваються фантиком і присідають.
 - Ось йдуть Оленята голодні і замість рясної квітучої поляни знаходять лише сміття і сумні йдуть у бік Володьки.
 - Володька тим часом гуляв і потрапив у пастку між двох Дерев. Оленята допомагають Володькі звільнитися.
 - Володька питає як подякувати за допомогу. Оленята кажуть, що дуже втомилися і сумують через те, що їм ніде відпочити, бо навколо багато сміття, яке шкодить природі, показують на Рибок, які лежить та Квіточки які сидять.
 - Володька засміявся, а Оленята заплакали разом з Рибками, Квітками, Річками та Деревами. Всі актори імітують плач.
 - Тоді Володька зрозумів, що не можна викидати сміття деінде, бо природа буде плакати і пішов збирати своє сміття, зібрав і відніс до сміттевого контейнера.
4. **Роз'яснювальна промова вихователя** про велику кількість відходів, які утворюються від життєдіяльності людей, яку шкоду відходи наносять тваринам і рослинам, які потім хворіють, коли їх рідний дім ПРИРОДА наповнений сміттям. Запропонувати кожному прийняти участь у вирішенні проблеми утилізації відходів за допомогою сортування сміття у кожній домівці. Для підвищення ефективності роз'яснювальної промови можна використовувати екологічні плакати (Рис. 3.14 та Рис. 3.15).

Результати та досягнення:

Діти усвідомили, що таке побутове сміття і які негативні наслідки має засмічення довкілля.

Рис. 3.14 Плакат на екологічну тематику для дітей

Рис. 3.15 Екологічний плакат на тему екологічного стилю життя для дітей закладів дошкільної освіти

5. Екологічний проєкт «Сортуй сміття правильно»

(для дітей від 4 років)

Мета: Навчити дітей розрізняти різні види сміття та правильно його сортувати. Залучити батьків до сортування сміття.

Обладнання: настільна гра «Еко-Батл», аркуші, олівці, фломастери.

Хід роботи:

1. Пояснити правила гри «Еко-Батл», проговорити з дітьми про зміст карток і малюнків, які на них відображені, пояснити до якого типу сміття вони відносяться. Пояснити, які дії діти повинні виконувати.
2. На столиках у навчальній кімнаті розкласти матеріали настільної гри: 4 кольорових смітники та картки із зображеннями предметів, які потрібно відсортувати. Кожен контейнер має окремий яскравий колір та маркування що допомагає дитині легко визначити, куди потрібно викидати певний вид сміття: пластик, папір, скло та органічні відходи.
3. Завдання дітей - розглядіти ці предмети та розмістити їх у відповідні контейнери-смітники. Наприклад, пластикова пляшка піде у смітник *синього* кольору для сміття вторинної переробки, стара футболка - у *сірий* контейнер-смітник категорії інші відходи, залишки харчових продуктів - у *зелений* контейнер-смітник для органічних відходів, а використаний лейкопластир правильно покласти у контейнер-смітник для шкідливих відходів.
4. Зробити підсумок і роботу над помилками за допомогою буклету-інструкції, пояснити чому деякі картки потрапили не в свій контейнер (за умови наявності таких)
5. Дати завдання дітям створити стікери з малюнками сміття різної категорії.
6. Малюнки подарувати батькам і запропонувати їм організувати разом з дітьми роздільне сортувати сміття у їх домівках - створити вдома контейнери для сортування, позначивши різні категорії відповідними малюнками дітей.

Результати і досягнення:

Діти в процесі гри навчились правильно сортувати сміття. Батьки заохочені до сортування сміття вдома.

Екологічні настільні ігри мають бути в кожному закладі дошкільного виховання. Для творення екологічного проекту «Сортуй сміття правильно» використано існуючу екологічну гру «Еко-Батл» (Рис. 3.16).

Рис. 3.16 Настільна екологічна гра «Еко-Батл» для дітей від 4х р.

Гра «Еко-Батл» сертифікована в Україні і зроблена спеціально для дітей України. Такі ігри не слід лишати осторонь освітньої програми, адже вони значно збільшують зацікавленість дітей до екологічних тем та формують базові навички екологічної поведінки.

6. Настільна гра «Екологічне лото»

(для дітей від 5 років)

Мета: Сформувати поняття «сировини» для виробництва предметів домашнього побуту, продуктів щоденного харчування та одягу.

Обладнання: Ігрові поля розділені на комірки із зображенням природних ресурсів, картки з зображенням різних побутових предметів та харчів.

Хід роботи:

- Пояснити дітям, що все, чим люди користуються береться з природи, і називається «природними ресурсами». Пояснити їм на одному прикладі як виконувати завдання – покривати кожен комірок на ігровому полі певною картою.
- Дітей розділити у команди по 4 чоловіки за стіл.
- Покласти на столи ігрові поля та роздати набори карток.
- Допомогати дітям і пояснювати хід гри.
- Визначити команду переможця.

Результати та досягнення:

Діти усвідомили, що природа надає людині «природні ресурси» і треба їй бути за це вдячними, шанувати та берегти її.

7. Екологічна акція «Чисте довкілля-здорові діти»

(для дітей 6-7 років та батьків)

Мета акції: сформувати в дітей стійке бажання охороняти *навколишнє середовище*.

Обладнання: 4 мішки для різного виду сміття, рукавички, лопата, саджанець, каністра води.

Хід роботи:

Попереджувальна промова вихователя. Пояснити батькам і дітям поняття «Екологічна акція». Провести експрес-конкурс малюнка «Найсмільвіший малюнок про природу і суспільство». Сформулювати установку, що гідно поводить той, хто сміття прибирає, а хто смітить, той

шкодить і собі, і природі. Пояснити, що посадка дерев - це символ нового екологічно свідомого покоління.

1. Обрати територію, де буде проводитись «Екологічна акція».
2. Запросити батьків прийняти участь у заході. Кожному з батьків, який захоче долучитись до Екологічної акції, запропонувати принести саджанець дерева або куща.
3. На місце проведення Екологічної акції розподілити обов'язки серед учасників і визначити групи. В кожній групі має бути хоча б одна доросла людина.
4. Роздати інвентар.
5. Надати доручення учасникам Екологічної акції щодо очистки території від сміття, сортуючи його.
6. Після очистки території, починаються роботи з висадки дерев і кущів за раніш спланованими ландшафтним дизайном.
7. Для дітей оголошується алгоритм висадки рослин - лунки під висадку саджанців мають бути на відстані 3 метрів одна від одної, а глибиною 50-60 см і шириною 60 см, для кущів 40x40 см. У лунки налити води, поставити сажанці, дітки своїми іграшковими лопатками закопують корені саджанців. Полити зверху водою.
8. Наприкінці Екологічної акції відбувається весела дружня фотосесія.
Приклад такої екологічної акції для дітей дошкільного віку та їх батьків показано на Рис.3.17.

Результати та досягнення:

Діти усвідомили як очистити територію від сміття та висадити на ній нові молоді дерева, щоб створити паркову зону. Діти також усвідомили значення Екологічної акції та свою роль у збереженні чистого довкілля, здобули практичні екологічні навички.

Рис. 3.17 Екологічна акція «Посади дерево добра»

На Рис. 3.17 показано кадри з екологічної акції «Посади дерево добра», що відбулася у дитячому садочку «Ромашка» м. Кобеляки на Полтавщині.

8. Лабораторний екологічний дослід

«Чи здоровий ваш часник?»

(для дітей 6-8 років)

Мета : виростити часник в різних екологічних умовах. Сформувати розуміння про «здоровий врожай».

Обладнання : вода водопровідна, 2 контейнери, головка часника, добрива, біла квітка, харчовий барвник.

Хід роботи:

1. Під керівництвом вихователя набрати водопровідну воду і поставити її відстоюватись у відкритому великому контейнері дві доби.

2. Підготувати невеличкі контейнери у навчальній кімнаті і розмістити в них по 5-8 зубчиків часника.
3. Під керівництвом вихователя зробити розчин відстояної водопровідної води і добрив у співвідношенні, що перевищує норму, вказану виробником.
4. Один контейнер залити відстояною водою з-під крану, інший контейнер залити розчином з добривами і позначити «Хімічно забруднено».
5. Обидва контейнери слід накрити пакетом для створення мікроклімату. Після появи перших корінців та паростків зняти пакети і лишити в освітленому місці. Кожні 3 дні підливати по 40 мл води або розчину відповідно до досліджуваної групи.
6. Після появи зеленої маси від пророщеного часнику, діти зрізають паростки часнику, що виріс у двох контейнерах, окремо запаковують, щоб доставити під час екскурсії в лабораторію і передати співробітникам зібрані зразки зеленої маси часнику для визначення показників концентрації важких металів на різних приладах. Часник, готовий до лабораторного дослідження видно на Рис. 3.18.

Рис. 3.18 Результат пророщування часнику для підготовки до лабораторного дослідження

На Рис.3.18 показано достатню зрілість часнику для збору зеленої маси для відбирання проб.

7. Вихователь планує екскурсію до екологічної лабораторії (може бути в університетах, або у школах, або у когось з батьків, чия робота може бути пов'язана з лабораторними дослідженнями), де буде відбуватись **пробовизначення** у зразках зеленої маси часнику на наявність показників концентрацій важких металів
8. Познайомити дітей з приладами лабораторним, посудом.
9. Провести фотосесію для дітей в білих халатах біля лабораторних приладів
10. Отримати і порівняти результати лабораторних аналізів між собою (ті, у які додавали чисту воду з тими, де додавали воду з високими концентраціями добрив) та з нормативними показниками, що подані у таблиці результатів . Зробити висновки про важливість саме чистої води для екологічно чистого врожаю.
11. В навчальній кімнаті дитячого садочка вихователю провести з дітьми аналогічне лабораторне дослідження щодо поглинання води рослиною. Для цього необхідно взяти КВІТКУ РОЗИ (гвоздики, хризантеми) білого кольору і поставити в прозору вазу, підготувати розчин теплої води з барвником (10-30 крапель харчового барвника) і налити в вазу з квіткою. Рекомендовано заняття проводити зранку, щоб до кінця навчального дня можна було зафіксувати проміжний результат, а на наступний день діти могли засвідчити інтенсивність зафарбовування пелюсток квітки через поглинену воду, що містить барвник (Рис 3.19). Провести аналогію з зеленими паростками часнику, який поливали водою з надлишковою концентрацією добрив і який віддавали на аналізи до лабораторії.

Рис. 3.19 Екологічний дослід з міграцією забруднюючих речовин у рослину через воду

Як видно з Рис.3.19 екологічне дослідження може бути як корисно в формуванні екологічної свідомості, так і бути естетично цінним та цікавим дітям, формуючі креативні навички.

Результати та досягнення:

Діти побачили що рослина поглинає з водою і хімічні елементи, які вона містить. Діти зрозуміли, що здорова їжа буде рости, коли її поливають чистою водою. Тому важливо, щоб водойми залишались чистими.

Під час розробки методичного забезпечення екологічної освіти дошкільнят, було створено спробу залучення дітей старшого віку до екскурсії і проведення дослідів у справжній екологічній лабораторії. На екскурсії діти ознайомились з приладом атомно-абсорбційним спектрометром та муфельною піччю. Для підвищення зацікавленості дітям влаштували фотосесію поряд з лабораторними приладами. Для цього треба було розробити сценарій і апробацію такого заходу. В лабораторії аналітичних екологічних досліджень ННІ екології були проведені попередні дослідження і використані методи атомно-абсорбційної спектрометрії за допомогою атомно-

абсорбційного спектрометра МГА 915 МД. Для дослідження діти принесли зібрані зразки в лабораторію під час екскурсії.

Для дослідження було взято 4 зразка :

Проба 1. Водопровідна вода

Проба 2. Зелень часника, що поливався чистою водою

Проба 3. Водопровідна вода з додаванням добрив

Проба 4. Зелень часника, що поливався водою з додаванням добрив

Вимірювання у воді важких металів :

1. Відміряли 50 мл досліджуваної води у пробірки
2. До кожної пробірки додали 2 мл консерванту – азотної кислоти та перемішали.
3. Зразок перемістили до приладу атомно-абсорбційного спектрометра

Визначення важких металів у зелені часнику :

4. Промивання зеленої частини часника 20 г дистильованою водою.
5. Сушка до постійної маси.
6. Випалювання в муфельній печі
7. Подрібнення до порошкоподібного стану 1-2 г.+ додавання азотної кислоти.
8. Отриманий розчин фільтрують та доводять до визначеного об'єму дистильованою водою.
9. Відправляють зразок до приладу ААС

Результати лабораторного дослідження на вміст важких металів видають у формі заключного протоколу . Отриманий протокол лабораторного дослідження ПРОТОКОЛ №2149-52 (Додаток 1) показав, що міграція елементів відбувається з води до зеленої маси часнику. Результати наведені в Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 Результати визначення важких металів у зразках зелені часнику,

мг/л

Назва речовини	Проба1	Проба2	Проба3	Проба 4	ГДК у воді	ГДК у овочах мг/кг
Цинк	0,32	0,0054	1,92	0,0153	1,0	10,0
Мідь	0,056	0,0012	1,38	0,0289	1,0	5,0
Свинець	0,027	0,0002	0,18	0,0014	0,03	0,5
Марганець	0,056	0,0011	2,04	0,0408	0,1	0,03

Як видно з таблиці 2.1, вміст цинку в зеленій масі часнику, що поливався водою з додаванням добрив (Проба 4) виріс майже в три рази, вміст міді виріс в 24 рази, вміст свинцю в 7 разів, а вміст марганцю збільшився аж у 37 разів. Проте ці показники хімічних речовин не перевищують ГДК в овочах. Натомість після додавання добрив у воду концентрація хімічних речовин у воді перевищила ГДК свинцю у 6 разів, а марганцю аж в 20 разів.

Полив рослин водою з надлишковим вмістом добрив призводить до небезпечного накопичення важких металів у рослин. Це становить загрозу для здоров'я людини та свідчить про забруднення врожаю, спричинене поливом з надлишковим вмістом добрив. З допомогою такого лабораторного дослідження вихователь наочно пояснює дітям, що рослини поглинають хімічні речовини, які потрапляють у воду. Якщо вода буде забруднена то і рослини, що поливались нею матимуть забруднений врожай.

Під час розробки методичних рекомендацій було використано принцип природовідповідності та враховані вікові особливості дітей. Також створений цикл методичних рекомендацій підходить для екологічного виховання як в закладі дошкільної освіти, так і в неформальній освіті вдома, адже містить чіткий алгоритм та адаптивний сценарій.

ВИСНОВКИ

1. На шляху до сталого розвитку екологічна освіта населення має фундаментальне значення. Найкращий час починати екологічне виховання - це дошкільний вік. Державними документами погоджено та описано Концепцію безперервної екологічної освіти. Реалізація ідеї полягає в екологізації усіх сфер життя та усіх категорій населення. Екологічна освіта має відбуватись від раннього дитинства до глибокої старості.
2. З'ясовано, що головним напрямком дошкільної екологічної освіти повинна бути взаємодія дитини з навколишнім природним середовищем на практиці, завдяки якій формується екологічний світогляд та здобуваються екологічні навички. В світовому просторі широко використовують методику «лісових шкіл». Стратегічним кроком до системної екологічної освіти є створення природних парків, куточків природи в закладах дошкільної освіти та підготовка методичного матеріалу щодо екологічної освіти дошкільників.
3. Огляд наукових публікацій показав, що в Україні існує проблема методичного забезпечення екологічної освіти дітей дошкільного віку. Екологічна освіта дошкільнят має дві ланки формальну та неформальну, і кожна з них однаково важлива в формуванні екологічного світогляду дитини. Щоб посилити обидві ланки необхідно створити якісні методичні розробки, які можуть бути використані представниками обох категорій.
4. Аналіз законодавчої бази стосовно питань екологічної освіти в Україні проказав, що держава спрямовує свій розвиток в сторону сталого розвитку та має перелік завдань щодо екологічного виховання дітей, які призначені для педагогів та батьків. Велике значення у формуванні екологічної свідомості дітей має сімейне виховання, так звана «материнська школа».
5. Розвиток інноваційних технологій в освітньому процесі передбачає використання цифрових нововведень, це можуть бути мобільні застосунки та комп'ютерні ігри, які значно полегшують відтворити дитячу зацікавленість темою екології та спрощують процес засвоєння теоретичних

засад Аналіз інтернет-ресурсів показав наявність мобільних застосунків екологічного спрямування для дітей, що є позитивною тенденцією розвитку екологічного виховання дітей. У перспективі для розвитку екологічної освіти дітей дошкільного віку слід створити електронний екологічний портал та наповнити його електронними екологічними іграми та екологічними розробками для педагогів та батьків.

6. Результати соціологічного опитування батьків щодо екологічної просвіти дошкільників показали, що 68 % опитаних батьків розповідають дітям про екологічні проблеми. Також 95 % батьків вважають що екологічне виховання дітей дошкільного віку є важливим. Проте лиш 22% батьків приймають участь в екологічних акціях, відповідно не великий відсоток батьків зможе на власному прикладі навчити дітей екологічної поведінки.
7. Цикл створених автором методичних розробок для екологічної освіти дітей дошкільного віку адаптований до вікових особливостей дітей. Методичні розробки для дітей, починаючи з 3х років, чітко описують алгоритм втілення екологічних знань та легкі до використання вихователям. Діти будуть приймати активну участь в екологічній діяльності і таким чином загартують в свідомості екологічне мислення, яке стане фундаментом екологічної свідомості в майбутньому. Екскурсії з дітьми до лабораторій для проведення екологічних лабораторних досліджень підтримуватиме зацікавленість дітей екологічною тематикою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція екологічної освіти України. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. 2002. № 7. С. 3-23.
2. Про дошкільну освіту : Закон України від 11.07.2001 № 2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 20.09.2020).
3. Екологічне виховання дітей дошкільного віку - конспект лекцій Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua/library/ekologicne-vihovanna-ditej-doskilnogo-viku-235091.html>
4. Сафранов Т. А., Чугай А. В., Ільїна В. Г. Проблеми екологічної освіти України : навчальний посібник. Одеса : Одеський державний екологічний університет, 2023. 85с
5. Хартія Землі. URL: https://earthcharter.org/wp-content/assets/virtual-library2/images/uploads/echarter_ukrainian.pdf
6. Про затвердження Положення про порядок здійснення екологічної паспортизації : Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 18.12.2001 № 6-19/290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>
7. Шумілова А. В. Формування екологічної свідомості школярів еколого-освітніми заходами НПП «Слобожанський» - Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна серія «Екологія». 2015. Вип.13. С.104– 111.
8. Чайковська А. (2018). Сучасні тенденції екологічної освіти дітей дошкільного віку: зарубіжний досвід, *Social Work and Education* Vol. 5, No. 1., pp. 139-150.
9. Wooldridge, D., & Schneider, M. (2009). Forest School and its impacts on young children: Case studies in Britain. *ResearchGate*. https://www.researchgate.net/publication/223029581_Forest_School_and_its_impacts_on_young_children_Case_studies_in_Britain

10. North American Association for Environmental Education (NAAEE). (2017). *Nature preschools and forest kindergartens: 2017 national survey*. Washington, DC: NAAEE.
http://www.360doc.com/content/23/0115/00/10983756_1063717522.shtml
11. Дичківська І. М., Іоніманська Т. І. М. Монтессорі: теорія і технологія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2009. С. 271.
12. Про дошкільну освіту : Закон України від 11.07.2001 р. № 2628-III Голос України. 2001. 20 лип. (№ 58). С. 15–32.
13. Мальований М. С. Формування екологічної свідомості та її роль в забезпеченні екологічної безпеки Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування. 2010. № 2. С. 68–75.
14. Про затвердження Положення про порядок здійснення екологічної паспортизації : Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 18.12.2001 № 6-19/290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>
15. Про затвердження Положення про порядок здійснення екологічної паспортизації : Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 18.12.2001 № 6-19/290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>
16. Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування : науково-технічний журнал. – ISSN 2415–3184. – 2025.
17. Ошуркевич Н. Педагогічний процес: теорія і практика // Педагогіка (серія) : науково-методичний журнал. Київ.2018. № 1-2 (60–61).
18. Кафедра історії та політичної теорії. Програма та методи соціологічного дослідження [Електронний ресурс] Кафедра історії та політичної теорії. Київ : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2013.Режим доступу:
<https://ipt.nmu.org.ua/ua/library/soc/programme-and-methods-of-sociological-research.pdf>.

19. Формування екологічної компетенції дітей дошкільного віку : матеріали до семінару-практикуму Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/0100420y-0aea.docx.html>
20. Теорія Ж. Піаже про інтелектуальний розвиток дитини Aleksus. URL: <https://www.google.com/search?q=https://alexus.com.ua/teoriya-zh-piazhe-pro-intelektualnij-rozvitok-ditini/%23lwptoc>
21. Локшина О. І. Європейська довідкова система як інструмент упровадження компетентісного підходу в освіту країн-членів Європейського союзу /Педагогіка і психологія. № 1(54). 2007. С. 131-142.
22. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь /за заг. ред. В. М. Гейця та ін. ; НАН України. Київ : Видавництво НАН України або інше. 2015. 336 с.
- 23 EcoKids : веб-сайт, присвячений екологічній освіті дітей. URL: <https://ecokids.net/>
24. Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у дошкільних навчальних закладах / В. В. Почаковський.
25. Інформаційно-комунікаційні технології як один із ефективних засобів формування ключових компетентностей учнів На Урок. URL: <https://naurok.com.ua/informaciyno-komunikacijni-tehnologi-yak-odin-iz-efektivnih-zasobiv-formuvannya-klyuchovih-kompetentnostey-uchniv-330311.html>
26. Роль і значення інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підготовки майбутніх вихователів у закладах дошкільної освіти. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01003ziy-0842.doc.html>
27. Маренич, О. (n.d.). Діти разом з батьками садили дерева. Тижневик ЕХО. Отримано з : <https://exo.in.ua/news/40447>.

ДОДАТОК 1

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут екології
Навчально-дослідна лабораторія аналітичних екологічних досліджень

ПРОТОКОЛ №2149-52 **Дослідження проб ґрунтів** від 7 квітня 2025 р.

Відібрала студентка: Шабалін Анна

Місце відбору проби: Проба 1. Водопровідна вода
Проба 2. Зелень часника
Проба 3. Водопровідна вода з додаванням добрив
Проба 4. Зелень часника

Назва речовини	Проба 1 мг/л	Проба 2 мг/кг	Проба 3 мг/л	Проба 4 мг/кг	ГДК у воді мг/л	ГДК у овочах мг/кг
Цинк	0,32	0,0054	1,92	0,0153	1,0	10,0
Мідь	0,056	0,0012	1,38	0,0289	1,0	5,0
Свинець	0,027	0,0002	0,18	0,0014	0,03	0,5
Марганець	0,056	0,0011	2,04	0,0408	0,1	0,03

Завідувач лабораторії

Анна ЛИПЧАНСЬКА